

Коста МИЛУТИНОВИЌ

МАКЕДОНСКОТО ПРАШАЊЕ ПРЕД УНГАРСКИОТ ПАРЛАМЕНТ*

Масовните крвопролевања во Македонија (1903) предизвикале разбирливо возбудање во широката европска јавност, која одлучно барала да се престане со истребувањето на тамошното население. Најпосле, владетелите на најмногу заинтересираните големи сили, Русија и Австрија, царот Никола II и царот Фрањо Јосиф I, се состанале во Мирцштег кај Виена и формулирале заеднички предлог за реформите во Македонија. Според Мирцштегската спогодба (1903) реформите требало да се стават под контрола на големите сили, да се изврши административна поделба на цела Македонија, да се спроведе реорганизација на жандармеријата под команда на еден странски генерал и со помош на странски офицери, инструктори, да се воведат и домашните христијани во локалната истрага за политичките злосторства, да се престане со употребата на башибозукот, да се обноват опустошените населби, да им се опрости едногодишен данок на спалените села итн, итн.

Портата најнапред одбивала да ја прифати Мирцштегската спогодба, особено оние одредби кои завлегуваат во внатрешните работи на Турција, но, на крајот сепак ја прифатила. Реорганизацијата на жандармеријата во Македонија била ставена под контрола на големите сили. Офицери инструктори Австро-Унгарија дала за косовскиот, Италија за битолскиот, Русија за солунскиот, Англија за драмскиот и Франција за серскиот округ. Командата над реорганизацијата на жандармеријата му била доверена на италијанскиот генерал Дефорџис, кој набргу презел одредени мерки. Турските локални власти, со толеранција на Портата, на сите можни начини го отежнувале извршувањето на Мирцштегската спогодба. Состојбата и понатаму се влошувала и предизвикувала

*) Дел од студијата „Vojvodina i Dalmacija prema makedonskom pitanju“. — Zb. Istraživanja, 6, Novi Sad 1978, стр. 208—214.

мабовно исељување на населението. Веќе од порано проретченото население во Македонија, сега уште повеќе се проретчило. Цели краевци останале опустошени, полињата необработени, селата спалени, сè пусто.

Македонското прашање, со целата своја тежина и сложеност, предизвикало полемика и дискусија во големата европска јавност и ја поделило на два остро спротивставени табори: во табор кој сака по секоја цена да одржи status quo, и во табор кој се залага и македонското прашање да се реши во духот на познатиот Гледстонов принцип: „Балканот на балканските народи“. Овој Гледстонов принцип, применет во практиката, значел големите сили да се откажат од мешањето и понатаму би останало, бидејќи сега балканските монархии меѓусебно се клале за поделбата на Македонија и за потчинувањето на македонскиот народ. На Гледстон и неговите истомисленици им недостасувал само еден чекор до вистинското решение: правото на секој народ сам да решава за својата судбина, а во конкретниов случај, правото на македонскиот народ сам да одлучува за себе и за својата судбина.

За македонското прашање особено се дискутирало, пишувано и говорело во текот на 1907 година, кога крвопролевањата во Македонија ја достигнале својата кулминација. Овие крвави настани имале најдлабок одсив во Србија и Војводина, каде јавното мислење веќе било презаситено од постојано напнати возбудувања и каде била создадена психоза на полн електрицитет. Во Србија ова расположение нашло одсив не само во печатот, туку и на јавните собири и митинзи, особено во Белград, каде студентската младина приредувала демонстрации, како одговор на колежот во селото Рудник на Вардар во Македонија кое го направиле бугарските четници. Српскиот печат во Војводина, природно, не заостанувал зад оној во Србија, изразувајќи свои симпатии за пострадааното население и своја огорченост против четниците. Меѓутоа, од уште поголем ефект била интерпелацијата на Михаил Полит—Десанчиќ, српски опозиционен народен пратеник во Унгарскиот парламент во Пешта, кој по повод колежот во Македонија интерпелирал кај тогашниот претседател на унгарската кралска влада Шандор Векерли, на 13 април 1907 година. Поднесувајќи ја својата интерпелација Полит Десанчиќ во унгарскиот парламент одржал еден значаен говор во кој констатирал дека Мирциштегската спогодба склучена помеѓу рускиот и австрискиот владател, останала неостварена.¹⁾

Во истиот говор, Полит се осврнал на уште едно важно прашање во рамките на балканската проблематика, на прашањето за изградба на прекубалканска железница за кое во тоа време многу се говорело и дискутирало во европската јавност. Полит ја поставува целата работа на оваа основа:

¹⁾ Besede Dr. Mih. Polita — Desančića, deo III, knj. I, 182—183.

„Големиот план, кој се однесува на оваа работа е прекубалската железница; неа сакаат да ја спроведат од Дунав сè до Јадранското Море, а еден дел од железницата сè до Солун . . . Држам дека за ова прашање, т.е. во поглед на таа грандиозна железница Бугарија и Србија ќе се согласат. Сега ќе прашате: од каде ќе се земе капитал за таа огромна железница, кога Србија и Бугарија се така сиромашни држави? Тоа е најситна работа. Еве го англискиот капитал, еве и многу Европјани кои радо ќе ја изградат таа железница и последица од таа железница ќе биде, што Англија преку Солун или преку другите пристаништа на Јадранското Море, ќе може да ги извезува своите артикли на Балканот и тогаш целиот Балкански Полуостров ќе биде оттргнат од Австро-Унгарија . . .“²⁾

Спротивставувајќи го англискиот капитал на австрискиот, Полит претпоставувал дека Англија ќе превагне, бидејќи „таа има најголем капитал“. Иако бил начелно противник на новото економско поробување на балканските народи, со векови експлоатиран од турските феудални поробувачи, Полит сепак проблемот го разгледувал од позиции на граѓанската демократија и затоа инвестирањето на англискиот капитал во изградбата на прекубалканските железници му изгледало помалку опасно од инвестирањето на австрискиот капитал. Додека првите српски и бугарски социјалисти ја пропагирале револуционерната теза дека истовремено со националното ослободување на балканските народи да се изврши нивно социјално и економско ослободување, дотогаш Полит, Милетиќ и Каравелов се задоволувале со национално ослободување, оставајќи за подоцна, постепенa еманципација од економска експлоатација.

Политовата интерпелација за македонското прашање гласи:

„1. Постои ли уште во потполна целина спогодбата што во 1903 година е остварена во Мирцштег, меѓу нашата монархија и Русија во поглед на пацификацијата на Македонија и воопшто во поглед на балканските работи? А ако таа спогодба постои, во што таа се јавува спрема крвавите битки, палења и колежи, кои разните чети непрекидно ги извршуваат?

2. Во каков однос стојат спрема Англија, Австро-Унгарија и Русија, кои спогодбено постапуваат, кога Англија е готова да ја потпомогнува автономијата на Македонија?

3. Дали Австро-Унгарија и Русија, кои спогодбено работат се подготвени да го помагаат и планирањето на прекубалканската железница која би минувала од Дунав кон Јадранското Море, а со огранок и кон Солун?“³⁾

²⁾ Besede, deo III, knj. I, 183—184.

³⁾ Ibid., 185.

На Политовата интерпелација одговорил самиот претседател на унгарската кралска влада д-р Шандор (Александар) Векерли, по-унгарен германец, инаку типичен претставник на големоунгарската буржоазија, која покорно ѝ служела на дворската камарила и виенскиот капитал. Според тоа, Векерлиевият одговор се движел потполно во рамките на званичната австроунгарска надворешна политика, воден во традиционалниот турскофилски правец. Векерли одговорил дека Мирџштегската спогодба е во реализација, дека е организирана жандармеријата „со согласност на сите велесили и под нивно раководство“ и дека работата на оваа жандармерија „потполно успеала“; понатаму, дека во Македонија се запрени „економските и даночните злоупотреби на кон тамошното население беше изложено“, потоа, дека за правосудните прашања се „дадени предуслови и гаранција за скоро нивно решение“.⁴⁾ Преминувајќи на најболното прашање, на прашањето за запирањето на натамошните четнички акции во Македонија, Векерли цинички вели: „На тоа поле има значителен напредок. Нека почитуваниот г. пратеник не се занесува со тоа, што последните денови пак имаше тужби заради работата на двете бугарска чети, и нека не сака за готови пари да ги земи ни оние вести, што се појавуваат во весниците. Тие поединости обично се претерани... Во тој поглед може да се констатира одлучно подобрување...“⁵⁾ Во натамошното излагање, бранејќи го традиционалниот турскофилски став на австроунгарската надворешна политика, Векерли се обидува да оперира со вакви произволни аргументи:

„Нашата политика е ... одржување статус кво на Балканот... Тоа одговара на нашето становиште заземено на Берлинскиот конгрес, и на нашата мисија, која ја примивме на себе, а под одржување на статус кво подразбираме, наедно и осигурување на целосноста на турската држава... Тоа е нашата службена политика и надвор од ова немаме друга политика. Во интерес на таа политика сме се разбрале со Русија, сме примиле уредби на тамошните прилики, на пацификација... Во тој поглед нема диференција меѓу нас и Англија. Англија е согласна на нашите направени чекори и ова и морално го потпомогнува. Но почитуваниот госп. пратеник нека не се занесува со тоа, што во Англија има поедини здруженија со многу хумана и човекољубива цел, кој си истакнал себеси за задача: ослободување на народите кои се угнетувани или се во лоши прилики. Таква е на пример и Балканската лига, која што ја наведовте. Но тоа е приватно друштво, кое можеби наидува на симпатии кај многу Англичани, но ја изразува политиката на англиската влада и

⁴⁾ Ibid., 187.

⁵⁾ Ibid., 187.

на Англија исто така малку, како и нашата. Такви симпатии можат да најдат на симпатии кај поединци.“⁶⁾

Најпосле, на третото и последно прашање, Векерли одговорил љубезно со фразата: „Прекубалканската железница како економски стремеж на спречување, не би била достоинствена на нашата политика, ниту пак тоа би довело до успех.“⁷⁾

По себе се разбира, Полит со ваков одговор на претседателот на унгарската кралска влада, не можел да биде задоволен. Во својата завршна реч Полит сосем кратко изјавил: „Но во главната работа, што се однесува до спогодбата на нашата монархија со Русија, не може да се нарече успех на пацификација, т.е. не сме биле кадарни да ги спречиме тие сверства. Во тој поглед не сум во состојба да го земам на знаење одговорот на г. министер — претседател.“⁸⁾

Не само на Полит, туку и на целата демократски ориентирана јавност во Австро-Унгарија, и во цела Европа, им беше јасно дека од Виена воопшто не може да се очекува било какво разбирање за ослободителните движења на поробените балкански народи. Хабзбуршката Монархија, која национално ги угнетувала и економски експлоатирала народите во рамките на своите граници, воопшто не можела да има никакви симпатии за ослободителните стремежи на балканските народи, кои биле угнетувани и експлоатирани. Затоа и револуционерно-ослободителното движење во крајна линија, било насочено не само против „болниот на Босфорот“, туку истовремено и против „болниот на Дунав“. Како ни Отоманската империја, така ни Хабзбуршката Монархија немала основни услови за натамошен опстанок.

Балканската лига, со седиште во Лондон, не била само приватна работа на неколкумина филантрописти и не ги изразувала само „симпатиите на поединци“ — како тоа иронично го рекол претседателот на унгарската кралска влада — туку претставувало одраз на пробуденото британско јавно мислење, воспитано во духот на познатиот Гледстонов принцип: „Балканот на балканските народи“. Доследна на тоа начело, Балканската лига истата година во Лондон приредила солидно подготвена Балканска изложба, организирила неколку јавни митинзи во знак на протест против четничките колежи во Македонија и останатите балкански земји кои уште стенкале под турскиот феудален јарем. Според тоа, акцијата на Балканската лига во Лондон не била само приватна работа на неколкумина поединци, туку одраз на еден дел на демократски ориентираното британско јавно мислење.

Политовата интерпелација одекнала ширум Европа, а особено во соседните земји. Белградскиот печат донел низа значај-

6) Ibid., 188—189.

7) Ibid., 189.

8) Ibid., 189.

ни коментари, од кои несомнено најважна е статијата во Српска Застава, орган на Националната либерална странка, под наслов: Австрија во Стара Србија и Албанија. Тоа е можеби најострата критика на австриската империјалистичка надворешна политика во тогашниот српски печат. Авторот на статијата прво оддава признание на Полит како иницијатор на целата оваа дискусија, а потоа навлегува во суштината на работите:

„Благодарни сме на д-р Полит што во Унгарскиот сабор го покренa Македонското прашање, за тоа имавме прилика да го чуеме и претседателот на Унгарската влада, кој на Политовата интерпелација веднаш одговори. Во Виена нерадо гледаат кога и Унгарија сака да се плетка во надворешната политика. Затоа во унгарскиот сабор за надворешна политика на Монархијата ретко кога се слуша збор. Надворешната политика е заедничко право на владата и неа заеднички ја водат министерот за надворешни работи кој секогаш е претставен во дворската камарила и кој е потполно оддан државник. Австро—Унгарија со спгодбата која била склучена во Мирцштег ги исклучила од предвидената реформска акција Новопазарскиот санџак и Косовскиот вилает, како и Албанија . . . Во тие краеве се е по старо, уште повеќе, дури како намерно да се одбегнува започнувањето со било какви реформи. Ние сметаме дека за тоа е најмногу виновна Австрија на која не ѝ одело во прилог воспоставувањето ред и законитост. Тоа се оние краеве, низ кои во одреден момент би можела австроунгарската војска да продре кон Солун.”⁹⁾

Бугарскиот печат реагирал на Политовата интерпелација со многу жештина и нетрпеливост. Не само режимскиот и реакционерниот печат, занесени со националистички идеи за Санстефанска Бугарија, туку и дел од независниот печат ја нападнале Политовата интерпелација, иако таа била составена претпазливо и умерено. Новосадски Браник, орган на Српската народна либерална странка во Војводина, бил во право кога изразил желење „што на таа работа гледаме и весници кои досега во држењето спрема Србија се одликувале со разумност и умереност, па дури и оние кои, како Балканска Трибина, на пример, како некое спасоносно начело ја истакнувал идејата на пријателско спогодување и доверба меѓу двата соседни народи”.¹⁰⁾

Виенскиот и Пештанскиот режимски печат остро ја критикуваат Политовата интерпелација, а уште повеќе говорот кој го одржал во парламентот за Македонското прашање. Водечките Виенски и Пештански весници (*Neue Freie Presse*, *Pester Lloyd*) просто се натпреварувале во нападите на Полит, наречувајќи го „големосрпски грандоман” и „агент на Белградската влада”, иако

⁹⁾ *Srpska Zastava*, Beograd, 16. IV. 1907.

¹⁰⁾ *Branik*, 20. IV. 1907.

тој бил изразит претставник на големосрпската идеологија и остар критичар на надворешната и внатрешната политика на белградскиот радикален режим на Никола Пашиќ, за што толку јасно сведочат неговите статии.

Дискусијата и полемиката за Македонското прашање во големата европска јавност, поттикната од Политовата интерпелација, не биле залудни: тие го поставиле пред Европа Македонското прашање, со сета негова тежина и сложеност. Но, со оглед дека четничките единици и понатаму преминувале во Македонија и вршеле крвави колежи над тамошното население, Австро-Унгарија и Русија им упатиле дипломатски вербални ноти на владите на Србија, Бугарија и Грција, барајќи од нив да ги спречат ваквите напади, бидејќи на големите сили им ја отежнуваат започнатата акција за спроведување на реформа и пацификација. На вербалната нота на Виена и Петроград и се придружиле и другите големи сили. По тој повод Полит во еден воведник на Браник, ги напишал и овие значајни зборови:

„Она што го прават европските големи сили, а во прв ред Австро—Унгарија и Русија околу уредувањето на неподносливите прилики во Македонија, е прав крпеж. Во акцијата на големите сили, ги нема тие здрави мисли кои биле кадарни во Македонија да создадат средени прилики и да ги направи потполно ослободени тамошните христијански племиња. Онаа спогодба на нашата монархија со Русија во поглед на балканските прилики која нашла израз во познатиот дипломатски акт во Мирцштег за полни четири години не е имал никакво влијание на уредувањето на балканските прилики, а имено на средување на приликите во Македонија. На срам на цивилизирана Европа, за тие четири години пред очите на испратените европски комисији, грозно се пролевала во Македонија и Стара Србија човечка крв. . . Според таа состојба на работите би можела цивилизирана Европа да се запраша: па до кога така?¹¹⁾“

Упатувањето на вербални дипломатски ноти предизвикало нови полемики и дискусии во големата европска јавност. Македонското прашање било повторно во центарот на вниманието на политичките и дипломатските кругови и за него се зборувало и пишувало пред сите европски форуми.

Во почетокот на 1908 година во европската јавност разбирливо возбудување предизвикала веста, дека Австро-Унгарија добила од Портата концесија за изградба на железница низ Новопазарскиот санџак. Оваа концесија всушност претставувала нов доказ за сè поагресивната империјалистичка политика на Австро-

¹¹⁾ Branik, 6. X. 1907.

Унгарија на Балканот. Бескомпромисниот противник на таквата политика Полит—Десанчиќ на 29 февруари 1908 година поднел интерпелација и одржал говор, кој оддекнал и надвор од границите на Хабзбургшката Монархија. Во таа прилика Полит рекол:

„Неодамна во делегацијата министерот за надворешни работи изјавил нешто многу важно. Збор станувало за тоа, а и баронот Ерентал соопштил дека на нашата монархија им тргнало од рака дека во Цариград добил дозвола од султанот за работите на Новопазарско—санџачката железница. Унгарската делегација сосем глатко поминала преку тој важен предмет, а ваму тој предмет во цела Европа предизвикал не само сензација, не само изненадување, туку и огорчување“.¹²⁾

Еренталовата изјава предизвикала огорчување затоа што ги прекршила стриктните одредби на Берлинскиот договор, со кој Австро—Унгарија дозволила само држење на посада и подигнување на патишта, но во никој случај и изградба на железници. Полит го толкува одзивот на Еренталовата изјава во поедини европски држави и констатира ваква состојба на работите:

„Изјавата на господинот министер за надворешни работи предизвикала голема узбуна како во Русија, така и во Франција, Англија и во цела Европа. . . Во Русија владее општо мислење, дури и весниците тоа го потврдуваат, тоа го рекла и дипломатијата, дека ние не го напуштивме Мирџштегскиот договор. И во Франција исто така голема узбуна предизвикала изјавата на баронот Ерентал, бидејќи таму велат дека не е вистина тоа дека Австро—Унгарија, дека нашата монархија издејствувала концесија во поглед на Санџачката железница, туку неа заправо ја изградила голема Германија. . . Но уште поголема узбуна е покрената во Англија, бидејќи, славни сабори, англиското јавно мислење смета дека во интерес на христијанството Англија треба да покрене акција, па велат дека целата реформа во Македонија не вреди ни пет пари, туку кон таа работа треба да се пријде со поголема сериозност, па таму да се постави христијански гувернер, кој ќе биде одговорен на големите сили, а не на султанот“.¹³⁾

Давањето концесија на Австро—Унгарија за изградба на Санџачката железница, која не е економска, туку стратегиска и ово-

¹²⁾ Besede, deo III, knj. I, 295—296.

¹³⁾ Ibid., 296—297. За овој британски предлог Полит напишал посебна статија: Гувернер Македоније (Branik, 19. III, 1908), во која меѓу останатото вели: „Реформната акција која Англија ја предлага, без сомнение е порадикална. Именувањето на гувернерот кој со гаранција на големите сили, добил потребна егзекутивна моќ, би значело исто што и ампутирање на овие две покраини од останатиот државен организам на Турција. Стара Србија и Македонија би останале и понатаму под врховно господство на турскиот султан, но би постанале независни од Цариград“.

зможува натамошно продирање спрема Солун, уште повеќе ја отежнува и усложнува веќе и онака очајната ситуација во Македонија. Во својот говор Полит констатирал со причина: „Опасна е таа работа и од тоа, што султанот поради концесија на нашата монархија нема да пристане на правосудна реформа во Македонија, на кого големите сили му сугерирале. И затоа, ако големите сили тоа го склучат со присилни средства, би можело да дојде до војна“. Политовата интерпелација гласи:

1. Дали Унгарската кралска влада учествувала во тоа, нашата монархија во Цариград да добие дозвола од султанот за изградба на железница во Новопазарскиот санџак?

2. Не алтерира ли оваа дозвола на Спогодбата која во 1897 година е склучена меѓу нашата Монархија и Русија, и дали оваа спогодба воопшто постои?

3. Каков став зазема нашата Монархија спрема прекубалканската железница, која Русија мисли да ја гради?

4. Дали нашата Монархија е вољна во Македонија да ја потпомогне правосудната реформа, против која султанот се спротивставува, но која ја предлагаат големите сили?

5. Дали нашата Монархија имала поддршка од Германија во поглед изградбата на Санџачката железница и дали би имала поддршка и во поглед на останатите балкански прашања.¹⁴⁾

На крајот, во врска со последното прашање во својата интерпелација, Полит го допрел најболниот проблем, проблемот на односот спрема тогашна хоенцолернска Германија: „Нашата монархија е потполно осамена. Нејзина потпора е Германија. Се прашувам: дали тоа на Унгарија ѝ е од корист? Да се рече дека во Германија имаме заштита, тоа би било исто, како кога јагнето би барало заштита од волкот. Таа политика не е на место, и затоа владата треба со будни очи да следи сè што се случува на Балканскиот Полуостров“.¹⁵⁾ На Полит му било јасно дека Санџачката железница ѝ била во прв ред потребна на хоенцолернска Германија за нејзино империјалистичко продирање спрема Солун и Исток. На големоунгарските шовинисти тоа, изгледа уште не им било јасно.

Во тесна и нераскинлива врска со Политовата интерпелација за Санџачката железница, стои неговата интерпелација за трговскиот договор помеѓу Австро—Унгарија и Србија и за проектот на прекубалканската железница, поднесен на претседателот на унгарската кралска влада од 8 април 1908 година. Полит точно воочил дека концесијата за градење на Санџачката железница ја предизвикало потребата од нов проект за градење на прекубалканска железница:

¹⁴⁾ Besede, deo III, knj. I, 299.

¹⁵⁾ Ibid., 299.

„Ако се сметала Санџачката железница како војна и стратешка железница, тогаш прекубалканската железница од Дунав до Јадранско Море се сметала како железница, која би служела на трговските и стопански интереси на малите балкански држави. Овој проект симпатично го примила не само Русија, туку симпатично го примиле и другите големи европски сили“.¹⁶⁾ За нас посебно е интересно петтото прашање за Политовата интерпелација кое гласи: „Каков став мисли да заземе Унгарската влада спрема планираната прекубалканска железница, па како мисли спрема железничкиот правец да ги зачува трговските интереси на Унгарија, а да не бидат тангирани интересите на малите балкански држави?“¹⁷⁾ Министерот претседател Векерли одговорил и овој пат многу претпазливо и неодредено, но природно, во веќе познатиот дух на званичната австриска надворешна политика. Во својата реплика Полит духовно го искарикирал Векерлиовиот одговор: „Госп. министер—претседател ја изнел работата така како да сега, кога трговскиот договор е готов, ништо не може, меѓутоа, да се случи на Балканскиот Полуостров, и како да планот, како што регол г. министер-претседател, не може да биде изменет. А на Балканскиот Полуостров приликите се такви да не знаеме што се случува денес и што ќе се случи утре.“¹⁸⁾

Полит се обидел да покрене дискусија за Македонското прашање и на Големата интерпарламентарна конференција која е одржана во Берлин од 17 — 19 септември 1908 година. На тој импозантен собир на народни пратеници од разни делови на светот, не само од Европа, туку и од Америка и Азија, дури и од Јапонија, присуствувале 75 пратеници од Унгарија. Меѓу нив биле и четири претставници од неунгарските народи, а еден од нив бил и Полит.¹⁹⁾

Најпосле, последен пат Полит го допрел во својата интерпелација и прашањето на Македонија за „големосрпските пропаганди“ и масовното апсење на српските родољуби во Хрватска и Словенија, упатено на претседателот на Унгарската влада, Шандор Векерли од 20 јануари 1909 година. Во својот одговор Векерли остро ги нападнал сите српски опозициони политичари во Хрватска и Унгарија како орудија на „големосрпската пропаганда“. Природно, Полит не му останал должен на Векерли и му одговорил дека секогаш треба да се разликуваат два вида „големосрпски пропаганди“: белградски и виенски. Полит нив ги дефинирал со овие аргументи:

¹⁶⁾ Ibid., 317.

¹⁷⁾ Ibid., 324.

¹⁸⁾ Ibid., 325.

¹⁹⁾ Besede, deo III, knj. II. 34—35.

„Белградската големосрпска пропаганда не ја интересира Унгарија, туку се однесува на Балканскиот Полуостров, на Стара Србија и Македонија. Во овие земји српската влада ги издржува училиштата, гимназиите, таму допуштам да има големосрпска пропаганда. Но, ако тука има големосрпска пропаганда, тоа може да биде само виенска пропаганда. Бидејќи што е мисла водителка во Виена? Тоа — бидејќи Австро—Унгарија ја окупирала, а сега веќе и анектирала Босна и Херцеговина — не само Босна и Херцеговина, туку и Србија, Црна Гора и Стара Србија, да ги припои кон Монархијата, и таа мисла таму е многу раширена. Тоа не е никаква маленкост, славни саборе!

Покојниот српски крал Милан имал во Австро—Унгарија конвенција во поглед на тоа дека ќе ја пушти австро-унгарската војска во Србија. Јас сега славни саборе нема да се впуштам во расправање на тоа, дали таа виенска големосрпска пропаганда е нешто поволна по Унгарија, и дали Унгарија би требала ова да го потпомогнува“.²⁰⁾

Критички говорејќи, оваа виенска варијанта на „големосрпска пропаганда“ прв ја формулирал уште познатиот словенски научник Јернеј Бартоломеј Копитер, учител и заштитник на Вук Караџиќ, кој сметал дека и Кнежевството Србија би „можело да најде место во една словенска конфедерација под австриско жезло“. Кралот Милан Обреновиќ отишол со уште поголем чекор понатаму од Копитер. По австриската окупација на Босна и Херцеговина, Виена својот експонент кралот Милутин, кој со тајна конвенција го направил така речено свој вазал, го упатувал на Југ, во Македонија, сакајќи преку Србија и Македонија да го обезбеди идното австриско и германско продирање кон Солун. Според тоа, а неговата теза за „српска Македонија“ посебно, треба да се согледува исклучително во комплексот на виенската „големосрпска пропаганда“ како нејзин неразделлив, составен дел. Како што Миланова Србија, по склучената Тајна конвенција, постанала така речено „полуколонија на Австро-Унгарија, така и Милановата „српска Македонија“ нужно би морала да постане друга австриска полуколонија на Балканот. Милан Обреновиќ останал и покрај сета своја „големосрпска политика“, до крај послушен вазал на Виена.

Превел од српскохрватски јазик
Александар ИЛИЕВСКИ

²⁰⁾ Ibid., 77.

Kosta MILUTINOVIC

THE MACEDONIAN QUESTION IN FRONT OF
THE HUNGARIAN PARLAMENT

S u m m a r y

The mass bloodshed in Macedonia (1903) caused an interest and sympathy with the European public which tended to stop with the torture of the population. The rulers of the mostly interested great powers, Russia and Austria, King Nikola and King Franjo Yosif met in Mirchshsteg near Vienna and formed a mutual proposal for reforms in Macedonia. The Sublime Porte at first did not want to accept the Mirchshsteg Reform, but it was supposed to accept it at the end.

The Macedonian question was also discussed in front of the Hungarian Parliament and it was in the centre of attention of the political and diplomatic circles.